

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

11 (6) 2024

Derleme Makalesi | Review article

Geliş tarihi | Received: 12.04.2024

Kabul tarihi | Accepted: 28.11.2024

Yayın tarihi | Published: 25.12.2024

Pınar Karaman

<https://orcid.org/0009-0002-4035-827X>

*Teacher, Bursa İznik Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kindergarten, Türkiye,
pinarseymenkaraman@hotmail.com*

Arzu Aydın

<https://orcid.org/0000-0002-4038-2483>

Principal, Ayşe Ana Hatun Kindergarten, Türkiye, gamzem526@hotmail.com

Recep Yetiştiren

<https://orcid.org/0009-0002-7053-6276>

Principal, Mardin Mazıdağı Gazi, Primary, Turkey, yetistirenrecep@gmail.com

Abdullah Adsız

<https://orcid.org/0009-0005-5806-7974>

Assistant Principal, Mardin Mazıdağı Gazi, Primary, Turkey, adsizabdullah21@gmail.com

Atf Künyesi | Citation Info

Karaman, P., Aydın, A., Yetiştiren, R. & Adsız, A. (2024). Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Sanal Ortam Bağımlılığının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (6), 4286-4303.

Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Sanal Ortam Bağımlılığının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi

Öz

Teknoloji günümüzde insan dünyasına getirmiş olduğu sayısız faydalarla hayranlık uyandırmakta ve albeni merkezi olarak görülmektedir. Teknoloji kullanması ise bir taraftan bireyler için statü kazanma vasıtası olarak görülürken öteki taraftan ferdin teknoloji kullanması üstünde kontrolünün kaybolması ve teknolojiyi ölçsüz ve süresiz kullanımı birçok sorunu bununla beraber getirmekte internet bağımlılığı ve

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

bunun neticeleri tüm dünyada tartışmalar ve çözüm arayışlarına sebep olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, ergenlik dönemindeki öğrencilerin sanal ortam bağımlılığını, öğretmen görüşlerine göre belirlemektir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2023-2024 eğitim öğretim yılının güz döneminde Diyarbakır ili merkez lise okullarında görev yapan 20 öğretmenden maksimum çeşitlilik tekniğine göre oluşturulmuştur. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma verilerinin sunumunda temalar, kodlar kullanılmış ve bazı görüşlerden doğrudan alıntı yapılarak yorumlar desteklenmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların sonuçlarına göre öğretmenler sanal ortam bağımlılığının ergen öğrenciler üzerinde olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkilerinin de olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin tamamı sanal ortamın olumlu olarak kullanıldığında öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri kazandırabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerin sanal ortamı yerinde kullanması için özellikle kitap okumak, sinema ve tiyatroya gitme etkinliklerinin kazandırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, öğrenci, bağımlılık, sanal ortam, öğretmen, teknoloji

Investigation of Virtual Environment Addiction of Adolescent Students According to Teachers' Opinions

Abstract

Today, technology is admired for the countless benefits it has brought to the human world and is seen as a centre of attraction. While the use of technology is seen as a means of gaining status for individuals on the one hand, on the other hand, the individual's loss of control over the use of technology and the use of technology without measure and indefinitely brings many problems with it, internet addiction and its consequences cause discussions and search for solutions all over the world. The aim of this study is to determine the virtual environment addiction of adolescents according to teachers' views. In this research, case study method, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research was formed according to the maximum diversity technique from 20 teachers working in Diyarbakır province central high schools in the autumn term of the 2023-2024 academic year. The data were collected using a semi-structured interview form developed by the researcher. The data obtained were subjected to content analysis. Themes and codes were used in the presentation of the research data and comments were supported by direct quotations from some opinions. According to the results of the findings obtained in the research, teachers stated that virtual environment addiction has positive effects as well as negative effects on adolescent students. In addition, all of the teachers stated that when the virtual environment is used positively, students can gain cognitive, affective and psychomotor skills. In addition, teachers stated that in order for students to use the virtual environment appropriately, especially reading books, going to cinema and theatre activities should be provided.

Keywords: *Adolescence, student, addiction, virtual environment, teacher, technology*

Giriş

Ergenlik çağı, içerisinde farklı değişim ve gelişimleri içeren çocukluk ile ergenlik arasında köprü vazifesi üstlenen hayat evrelerinden bir tanesidir. 2000 yıllardan itibaren teknolojik gelişmeler ve internet kullanımının yaygın hal alması ile ergen bireyler internet ve teknolojiyle iç içe büyümüştür (Akbulut, 2013). Sanal ortam bağımlılığı; internette fazla zaman harcanması, internete erişim sağlanmadığında ileri düzeyde öfke durumu ve saldırgan tavır takınılması, bireyin iş, ailevi ve sosyal yaşamının git gide bozulması şeklinde ifade edilebilir (Young, 2004). Sanal ortam bağımlılığı yaşamımızda internetin geniş kapsamlı biçimde yer bulmasıyla beraber son zamanlarda üstünde önemle durulan bir kavram haline gelmiştir. 20-25 sene evvel internete, akademik çevreler ve iş dünyası tabiriyle ifade edilen ufak bir kitle erişim sağlayabiliyorken (Schoenfeld, 2011) günümüze geldiğimizde gençler ve çocuklar internete günlük yaşamları içerisinde mutlaka ulaşabilmektedirler. Bu noktada üstünde durulması lazım olan esas mesele, internet ve bilgisayarın ne kadar zaman dilimi içerisinde hangi gayelerle kullanılmış olduğu, bir başka ifadeyle bireyin internette geçirmiş olduğu vakitlere verdiği manadır. Bireyin sanal ortam bağımlısı kimliğini taşıyıp taşımadığının anlaşılmasında belki de en mühim ölçüt budur (Ekşi ve Ümmet, 2013). Young (2004) Sanal ortam bağımlılığı tanı ölçütlerini sekiz başlık halinde belirterek bu sekiz ölçütten beşine uyan bireyin bağımlı şeklinde kabul edilebileceğini ifade etmiştir. Bu kriterler: (i) İnterneti düşünme ve internetle alakalı fazlaca zihinsel meşguliyet, (ii) istenilen hazzı alabilmek için git gide artan internet kullanım ihtiyacı, (iii) internet kullanımının bırakılmasına ya da azaltılmasına ilişkin başarılı olmayan deneme çalışmaları, (iv) internet kullanımı sağlanamadığı zamanlardaki ruh halleri (v) plan çerçevesinde beklenilenden daha uzun süre çevrim içi olma, (vi) çok fazla internet kullanımı sebebiyle okul, arkadaş ve aile çevresi ile problem yaşama, (vii) arkadaşlara, aileye, çevreye internette geçirilen zamanla alakalı doğru olmayan ifadelerde bulunma, (viii) interneti problemlerden kaçma ya da olumlu olmayan duygulardan uzaklaşma amaçlı kullanma. Sanal ortam bağımlılığı en çok ergenler üzerinde tehdit oluşturmaktadır (Echeburúa & Corral, 2010). Çünkü yapılmış olan araştırma çalışmalarında sosyal medya kullanımında ergenlerin ilk sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. Üstelik ergenlerin ders esnasında bile birbirleri ile internet aracılığıyla iletişime geçmeye çalıştıkları belirtmektedir. Bununla birlikte gençler, bilhassa ergen bireyler çevrelerinin ve birbirlerinin etkisinde kalabilmektedirler. Ergenlik çağı özelliklerine bakıldığında sanal ortamın, kolay, özgür, bir gruba ait olma kolaylığını sağlaması, sosyalleşme ortamını sunması, mesuliyet ve çaba gerektirmemesi,

kendini ifade etmenin daha kolay olması vb. gibi unsurlarıyla bağımlılık yapıcı bir etkisi vardır. (Ögel, 2014'den Akt: Yavuz, 2018). Ergen bireylerin son yıllarda sanal ortam bağımlılıkları neticesinde maruz kaldıkları duygusal ve fiziki sorunların ergen üzerinde bıraktığı yıkıcı etki, ergenlerin maruz kaldıkları duygusal sorunlara dair farkındalığın düşük olması bu problemin ele alınmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda araştırmanın ana problem cümlesi olan “öğretmen görüşlerine göre ergenlik dönemindeki öğrencilerin sanal ortam bağımlılıkları nasıldır?” şeklinde ifade edilmiş ve buna ilişkin aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Sanal ortamlara dair olumlu ve olumsuz görüşleriniz nelerdir?
2. Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin nasıl ve neden başladığına dair görüşleriniz nelerdir?
3. Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin ve kullanım sürelerinin artmasının gerçek yaşamlarına etkilerinin neler olduğuna dair görüşleriniz nelerdir?
4. Öğrencilerin sanal ortamdan uzak durmaları ve kullanımlarını azaltmak için çabanıza dair görüşleriniz nelerdir?
5. Öğrencilerin arkadaş çevresiyle sanal ortam kullanımına dair görüşleriniz nelerdir?
6. Öğrencilerin sanal ortam kullanımını kontrol altına almak ve dengeli hale getirmeye dair görüşleriniz nelerdir?

Bu çalışmada genel amaç, ergenlik dönemindeki öğrencilerin sanal ortam bağımlılığının öğretmen görüşlerine göre incelenmesidir. Araştırma kapsamında incelenen farklı araştırma bulguları ve öğretmen görüşlerine göre ergenlik dönemindeki öğrencilerin sanal ortam bağımlılığında yaşadıkları problemlerin çözümüne katkı sunabilir. Aynı zamanda bu araştırma ergenlik dönemindeki öğrencilerin sanal ortam bağımlılığının sürekli olarak gündeme gelen ve basına yansıyan problemlere dikkat çekmesi ve bunların giderilmesine yönelik katkı sunması açısından önemlidir.

1. Araştırmanın sınırlılıkları

Diyarbakır ilinde çalışan ortaöğretimde çalışan öğretmenlerin ergenlik dönemindeki öğrencilerin sanal ortam bağımlılığının incelendiği bu araştırma;

- a. Araştırma zaman ve maddi kaynakların sınırlı olması nedeniyle, Diyarbakır ili merkez ve ilçelerinde görev yapan 20 öğretmen ile sınırlıdır.
- b. Diyarbakır ili 2023-2024 eğitim-öğretim yılı birinci dönemi ile sınırlıdır.

- c. Bu çalışmanın verilerinin güvenilirliği görüşme yer alan sorularla ve soruları verilen dürüst cevaplarla sınırlıdır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma öğretmenlerin, ergenlik dönemindeki öğrencilerin sanal ortam bağımlılığınailişkin görüşlerininibelirlemeye yönelik nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar doğal ortam uyumluluğu, kapsayıcı bir bakış ile algıların ortaya konulması ve ulaşılmak istenen problem durumunun tümevarımcı özellikle incelenmesi itibariyle dikkat çekmektedir (Jamshed, 2014). Nitel araştırmada araştırılmak istenen problem durumu incelenerek “neden” sorusunun cevabı derinlemesine araştırılmaktadır (Karataş, 2015). Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmaları yaşama ait temaları inceleyerek keşifler sağlayamaya fırsatları ortaya çıkarabilmektedir. Durum çalışması, gerçek, kendi yaşam alanı içinde, çalışan bir olguyu ve durumları farklı bakış açılarıyla, derinlemesine ve sistemli şekilde inceleyen bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken en yüksek çeşitlilik tekniği kullanılmıştır. Bu yöntemin amacı çeşitlilik gösteren durumlar arasında ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).Çalışma grubunda bulunan öğretmenlere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de, öğretmenlere ilişkin demografik bilgiler verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

<i>Değişken</i>	<i>Gruplar</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	11	55,0
	Erkek	9	45,0
Eğitim Durumuz	Lisans	16	80,0
	Yüksek Lisans	4	20,0
Kurumunuzun Bulunduğu Sosyoekonomik Çevre	Alt Sosyoekonomik Çevre	13	65,0
	Orta Sosyoekonomik Çevre	5	25,0
	Üst Sosyoekonomik Çevre	2	10,0
En çok Öğretmenlik yaptığımız yerleşim yeri	İl	14	70,0
	İlçe	6	30,0

	1-5	9	45,0
Hizmet Yılı	6-10	7	35,0
	16 ve üstü	4	20,0

Tablo 1 incelendiğinde; katılımcıların % 55'si kadın ve % 45'i erkek; % 80'i Lisans ve % 20'si Yüksek Lisans; % 65'i "Alt Sosyoekonomik Çevre" , % 5'i "Orta Sosyo ekonomik Çevre", % 2'si "Alt Sosyoekonomik Çevre" % 14'ü ilde % 6'sı ilçede görev yapmakta yine; % 45'ü 1-5 yıl kıdeme sahip, %35'i 6-10 kıdeme sahip, %20'si 16 ve üstü kıdeme sahip öğretmenlerden oluşmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanma Araçları

Bu araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmeden önce kapsam geçerliliğini sağlamak için 3 (üç) alan uzmanın görüşüne baş vurulmuştur. Alan uzmanlarının görüşlerine göre yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerinin toplanmasında görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının nedeni araştırmanın amacına uygun olarak, görüşülen araştırmacıların tecrübelerinden faydalanarak onun iç dünyasını ortaya çıkarmaktır (Patton, 2002). Veriler, doğal sınıf ortamında, görüşme tekniği ile toplanmıştır. Çalışma grubu kapsamındaki öğretmenlerden, her biri ile 2'şer ders saati olmak üzere, 01.10.2023 ve 16.10.2023 tarihleri arasında, görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi için içerik analizi yöntemi esas alınarak veriler analiz edilmiştir. İçerik analizi insanın doğasını ve davranışlarını belirleyebilmek amacıyla dolaylı yollarla araştırma yapmayan olanak sağlayan bir tekniktir (Büyüköztürk vd. 2018). Nitel veri analiz sürecindeki temel amaç ham veriden ortaya bir anlam çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacı okuduklarını, gözlemlediklerini ve katılımcılardan elde edilen verileri yorumlamalı, gereksiz kelimeleri çıkartarak azaltmalı ve sağlam bir yapıya oturtmalıdır. Elde edilen veriden anlam çıkarmak için araştırmacı eldeki veriler ile soyut kavramlar arasında sürekli yeni tanım ve yorumlama yapabilmelidir. Araştırmacı tümevarımsal ve tümdengelimsel akıl yürütme süreçlerini birlikte kullanmaktadır (Çelik, Başer Baykal & Kılıç Memur, 2020).

Tümevarımcı analiz; kodlama yoluyla ham verilerin ana kavramlarını bulmak ve bu kavramlar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. İçerik analizinde veriler analiz edilirken belirli aşamalar bulunmaktadır. Verilerin kodlanması, kod, kategori ve temaların oluşturulması, kod, kategori ve temaların düzenlenmesi ve son olarak bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Baltacı, 2019). Araştırma verilerinin sunumunda katılımcılara verilen kodlardan yararlanılmış ve bazı görüşlerden doğrudan alıntılar yapılarak yorumların geçerliği ve güvenilirliği desteklenmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırmada yer alan alt problemlere göre araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgular verilirken, alt problemlerin sıralaması dikkate alınmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

1. Sanal ortamların sizin için olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplara ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir

Tablo 2. Sanal ortamların sizin için olumlu ve olumsuz yönleri hakkındaki bilgilere ilişkin tema, alt temalar ve kodların frekans dağılımı

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	f
Öğretmenlerin Sanal Ortam Bağımlılığını Görüşleri	Fikir alışverişi	Ö1, Ö2, Ö7, Ö17, Ö18, Ö20,	7
	Faydalı içerikler üretme	Ö1, Ö3, Ö10, Ö15,	4
	Bilgiye doğrudan ulaşım, akademik başarı, kısa zamanda erişebilir özelliği	Ö1, Ö14, Ö16, Ö17,	5
	Bilgiyi pekiştirme, zihnin hayal gücünü ve yaratıcılığı artırma	Ö1, Ö3, Ö7,	
	İletişim kurma	Ö1, Ö2, Ö20,	3
	Mükemmeliyetçilik	Ö11, Ö12, Ö19	3
	Bilişsel yorgunluk, kusursuz hayata özenme, bağımlılık	Ö11, Ö17, Ö18, Ö20,	4
	Benlik saygısının kaybolması, vücut sağlığını bozma	Ö5, Ö8,	2

Tablo 2’ye bakıldığında, öğretmen görüşlerine göre sanal ortamlar için “*Fikir alışverişi*” alt teması olumlu olarak ön plana çıkarken; “*Bilişsel yorgunluk, kusursuz hayata özenme, bağımlılık*” alt teması olumsuz olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılara göre sanal ortamın, “bilgiye doğrudan ulaşım, akademik başarı, kısa zamanda erişebilir özelliği” ile eğitimin niteliğini ve verimliliğini artırdığı söylenebilir. Bulgulara ilişkin öğretmenlerin kendi ifadelerinden bir kaçısı aşağıdaki gibidir.

“Sanal ortam doğru kullanılırsa fikir alışverişi açısından okulda öğrendikleri bilgileri pekiştirme açısından ve faydalı içerikler öğretebilme açısından son derece önemli” (Ö1).

“Sanal ortamın mutlaka olumsuz yönleri var ama iyi kullanılırsa olumlu yönleri daha çok özellikle farklı fikirleri görerek yeni özgün fikirler üretmeyi ve iletişim kurarak özgüven kazanmayı sağlayabilir. Ama olumsuz etkileri de muhakkak vardır özellikle sürekli sanal ortamda vakit

geçirmesi ile vücut sağlığında bozulma ve benlik saygısında zedelenmeler olduğunu düşünüyorum” (Ö2).

“Son zamanlarda sanal ortam özellikle öğrenciler üzerinde mükemmeliyetçi davranma eğilimleri artmakta çünkü kusursuz hayatları görerak mükemmeliyetçi olma gibi anlayışa sahip olabilirler aynı zamanda bilişsel bir yorgunluk da vermektedir”(Ö3).

“Olumlu tarafı günümüz dünyası sanal gerçeklikler dünyası ve bizim de günün koşullarına bir şekilde uyum sağlamamız gerekiyor. Ayrıca soyut gerçeklikler zihnin hayal gücünü ve yaratıcılığı arttırıcı bir doğaya sahiptir. Doğru kullanılan sanal gerçeklik olumlu sonuçlar yaratabilir ve artık elde edilen başarılar da bu boyutta değerlendirildiği için bir şekilde hayata entegre etmek gerekir” (Ö7).

“Olumlu yönü mekânsal ve fiziksel uzaklıkları ortadan kaldırır olumsuz yönü internet bağımlılığını arttırır”(Ö9).

“Bağımlılık yapması ne zaman ve değerlerin yozlaşması açısından da olumsuzdur” (Ö13).

“Olumlu yönü bilgiye erişimi kolaylaştırıyor ve fazla kullanıldığında iletişim sorunları ortaya çıkarır” (Ö14).

“Sanal ortamın olumlu tarafı kısa zamanda erişebilir özelliği olmalı, geniş kitlelere hızlıca ulaşabilmeli. Olumsuz tarafı ise tanımadan insanlarla iletişime girebilmek yani samimiyetten uzaklık” (Ö16).

“Sanal ortamlar öğrencilerin bilgiye doğrudan ulaşması yerel kültürü aşır farklı kültürlerle kaynaşması açısından önemlidir” (17).

“Sanal ortamların bizim için olumlu yönleri alışveriş kolaylığı bilgiye hızlı ulaşma olumsuz yönleri sosyal medya bağımlılığı gerçek olmayan kişilerle samimiyetsiz iletişim zamanı verimli kullanamama”(Ö20).

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2. Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin nasıl ve neden başladığını düşünüyorsunuz? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin nasıl ve neden başladığına ait kodların frekans dağılımı

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	f
Öğrencilerin Sanal ortamlara olan ilgilerinin	Ders çalışma, arkadaş çevre	Ö1, Ö2, Ö3, Ö9	4
	Merak, çekicilik	Ö2, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö12, Ö15, Ö18,	8
	Renklerin görsellerin çekiciliği	Ö14, Ö15,	2

başladığına dair Görüşleri	Yalnızlık	Ö13, Ö15, Ö20,	3
	Akademik başarı isteği	Ö4, Ö14, Ö16,	3
Neden başladığı	Ailelerin ilgisizliği	Ö2, Ö6, Ö19	3
	Oyunlar	Ö9, Ö10,	2
	Eğlence amaçlı	Ö5, Ö8,	2

Tablo 3'e bakıldığında, öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin nasıl ve neden başladığına dair "Mera ve çekicilik" ($f=8$) alt teması nasıl başladığına dair olarak ön plana çıkarken; "Ailelerin ilgisizliği" alt teması neden başladı teması çerçevesinde öne çıkmaktadır. Bulgulara ilişkin kendi ifadelerinden bir kaçı aşağıdaki gibidir.

"Öğrenciler sanal ortama genellikle eğitimle alakalı ders video içeriklere ulaşmak için başlarlar bunun dışında iletişim ve sosyal ilişkiler kurmada da etkili olduğu söylenebilir" (Ö1).

"Çocukların genellikle aile ile ilişkileri düzenli olmadığından dolayı çocuklar sürekli sanal ortamda eğlence amaçlı takılırlar aynı zamanda merak duyguları da bunu cazip hale getirmektedir" (Ö2).

"Öğrencilerin özellikle sosyal çevrenin etkisiyle sanal ortamda vakit geçirmektedirler ve bundan dolayı bağımlılık haline dönüşmektedir" (Ö3).

"Öğrencilerin sanal ortamlara aile bireylerinden ve arkadaş çevresinden etkilenerek başladığını düşünüyorum. Aynı zamanda sanal ortamları olumlu amaçlar için kullanan öğrenciler de bulunmaktadır. Öğretmenlerinin veya kendi araştırmaları sonucu başlamaktadırlar" (Ö6).

"Öğrencilerin sosyal medya ile ilgili bağımlılığının çocukluktan itibaren başladığını, zamansız veya zamanını çocuğu ile kaliteli değerlendiremeyen annelerden başladığını daha sonrasında renklerin görsellerin çekiciliği ile devam ettiği fikrindeyim" (10 ve 14).

"Öğrencilerin sanal ortamlara başlama sebebi merak" (Ö12).

"Olumsuz tarafı tabi ki gerçeğin çarpıtılması, olmayan şeylerin gerçekmiş gibi algılanması, bireylerin kendi dünyalarını sorgulamalarına ve kendilerine yabancılaşmasına neden olabilir. Diğer taraftan olayın suç ve hukuksal boyutu sorunu ortaya çıkabilmektedir" (Ö17).

"Çevrelerindeki insanlardan ve arkadaşlarından görerek başlıyor" (Ö18).

"Ailelerin yeterince çocuklarına kaliteli vakit ayırmamalarından" (Ö19).

"Yalnızlaşan insan tipinden kaynaklandığını düşünüyorum, sokakta büyümeyen arkadaş çevresi olmayan öğrenciler daha çok kendini dışa kapatıp kendi ile zaman geçirmek için" (Ö20).

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

3. Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin ve kullanım sürelerinin artmasının gerçek yaşamlarına etkilerinin neler olduğunu düşünüyorsunuz? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4’te verilmiştir

Tablo 4. Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin ve kullanım sürelerinin artmasının gerçek yaşamlarına etkilerine ilişkin tema, alt temalar ve kodların frekans dağılımı

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	f	
Sanal ortamlara olan ilgilerinin ve kullanım sürelerinin artmasının gerçek yaşamlarına etkilerini	Fiziksel Etkiler	Yalnızlık	Ö3, Ö4, Ö5, Ö7,	4
		Duruş bozukluğu	Ö7, Ö13, Ö19,	3
		Obezite	Ö12, Ö13,	2
	Bilişsel Etkiler	Asosyal	Ö1, Ö3, Ö17,	3
		Gerçek Hayata odaklanamama	Ö7, Ö13, Ö19,	3
		Psikolojik Rahatsızlık	Ö11, Ö13, Ö14	3
		Dikkat eksikliği	Ö18, Ö19,	2
		İletişimden Kopması	Ö8, Ö9, Ö10, Ö13,	4

Tablo 4’te görüldüğü gibi görüşme yapılan öğretmenler, öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin ve kullanım sürelerinin artmasının birden çok etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerde duruş bozuklukları, psikolojik rahatsızlıklar, iletişimden kopması ve obezite gibi fiziksel ve bilişsel sorunlara neden olduğu şeklinde sıralamışlardır. Yöneltilen soruya ilişkin öğretmenlerin kendi ifadelerinden bazıları aşağıdaki gibidir;

“Öğrencilere sosyal medyanın zararları, İnterneti kötü amaçlarla kullanmanın yol açacağı durumlar hakkında bilgilendirme çalışmaları yaptım. Aileleri bu konuda bilgilendirdim. Doğru kullanım süreleri ve yöntemlerini belirttim. Fakat aileler çocuklarına söz geçiremediklerini kendileri ve çocukların bu konuda direnç gösterdiklerini gördüm” (Ö1).

“Geçirilen zamanın atması onların yalnızlığına yol açtı. Konuşamayan ifade edemeyen bireyler çoğaldı. Kendine kalan mutsuz çocuklar oluştu. Gerçek olmayan kahramanlar türedi veya gerçek ama sadece görseli olan çocuk gelişime hiçbir katkı sağlayamayan kahramanlar edindiler”(Ö5).

“Öğrencilerin gerçek iletişimden kopmalarına sebep oluyor”(Ö8).

“Öğrencilerin bu alanda çok zaman harcaması hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir”(Ö11).

“Göz sağlığı bozuluyor, obezite artıyor ve psikolojik sorunlar ortaya çıkıyor”(Ö12).

“Asosyal birer birey olmalarına, gerçek yaşamdan uzaklaşmalarına neden oluyor”(Ö17).

“Olumsuz yönde etkilerini düşünüyorum çünkü saatlerini internete bir bilgisayara ya da bir telefona bağlıyorlar burada zamanları iyi değerlendirmek yeteneklerini ortaya çıkartmak yerine sanal âlemde düşünmeden bir yeri kilitleniyorlar”(Ö20).

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

4. Öğrencilerin sanal ortamdan uzak durmaları ve kullanımlarını azaltmak için çabanız oldu mu? Bu konuda hangi zorluklarla karşılaştınız? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin sanal ortamdan uzak durmaları ve kullanımlarını azaltmaya ilişkin tema, kod ve frekans dağılımı

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	f
Öğretmenlerin sanal ortamı azaltma ve uzak durma görüşleri	Sosyal ilişkileri artırma,	Ö1, Ö3, Ö7, Ö13,	4
	Kitap okumalarını sağlama,	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö14	8
	Birebir iletişim ortamlarına dâhil etme	Ö2, Ö8, Ö11, Ö20,	4
	Kendine zaman ayırma,	Ö3, Ö9, Ö19,	3

Tablo 5’e bakıldığında, öğrencilerin sanal ortamdan kullanımlarını azaltmaya yönelik alt probleminde “*Kitap okumalarını sağlama,*”(f=8) azaltma teması bağlamında alt teması olarak ön plana çıkarken; “*Birebir iletişim ortamlarına dâhil etme*”(f=4). uzak durma teması çerçevesinde alt teması olarak ön plana çıktığı görülmüştür. Bulgulara ilişkin kendi ifadelerinden bir kaç aşağıdaki gibidir.

Öğrencilerin sanal ortamdan uzak durmaları için özellikle kendilerine zaman ayırmaları gerekiyor veya sosyal işini artırarak gerçek yaşamı kabul etmeleri çok önemli bir husus.(Ö1).

Sanal ortamdan uzak durmanın püf noktası kitap okumak spor yapmak gibi hobilere yönelmek olabilir aynı zamanda sosyal ilişkileri artırmada son derece önemli.(Ö2).

Sanal ortamdan uzak durmanın birçok yolu bulunmaktadır kitap okuma gibi spor yapma sevdikleriyle vakit geçirme birebir iletişim kurarak bu ortamlardan uzak durulabilir.(Ö3).

Bu kullanım süresinin tabi ki azalmasını çok istiyorum; ders sonlarında veya bağlantı kurulabilecek bölümlerde bu konuya yer verip zamanlarının kıymetli olduğu konusunda uyarıyorum, her şey için zamanın bölünmesi konusuna değiniyorum. Her şeyin sanal ortamda aranarak bulunmasının çok doğru olmadığı fikrinde olduğumu belirtiyor ve bir kitap sayfasına dokunmanın bir dergiyi takip etmenin de ayrı ayrı zevkleri olduğunu vurguluyorum(Ö6).

Etkinlikleri arttırarak uzaklaştırmayı sağlamaya çalıştım fakat sanal ortamların çocukların dikkatlerini toplama sürelerini kısalttığı için aksaklıklar yaşandı (Ö9).

Bu konuda aile ve öğrencilerle belli aralıklarla sanal ortamın zararları ve kullanımı konusunda bilgilendirmeler yapıyorum(Ö9).

Okullarda en sık kullanılan araçlar akıllı telefonlar ve bu şekilde iletişim için kullandıkları sosyal medya araçları okulumuzda telefon kullanımını yasakladık ancak bunun bir çözümlü olduğunu düşünmüyorum kısa süreli geçici bir çözüm başka yollar denenebilir(Ö12).

Evet oldu. Ebeveynlerin çocuklarından sıkılınca telefon tablet gibi cihazlarla kendilerinden uzaklaştırmaları(Ö17).

Öğrenci velileri ile görüşmeler yapıp kontrollü bir şekilde internet kullanmalarını sağlamaya çalışıyorum(Ö18).

Öğrencileri telefonları ile ders almıyorum ekran bağımlılığı ile ilgili bilgilendirici uyarılarda bulunuyorum(Ö19).

Daha çok sosyal etkileşim yüz yüze sohbet aileyle içi çoğul olma sokakta oynama bunların değerini anlatmaya çalıştık daha sonra saatlerini azaltarak uzaklaştırmaya çalışmak gibi önlemler almaya çalış(Ö20).

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

5. Öğrencilerin arkadaş çevresiyle sanal ortam kullanımına dair görüşleriniz nelerdir?

alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 6’da verilmiştir

Tablo 6. Öğrencilerin arkadaş çevresiyle sanal ortam kullanım bilgilerine ilişkin tema, alt temalar ve kodların frekans dağılımı

	Temalar	Alt Temalar	Kodlar	f
Aile ve arkadaş çevresiyle sanal ortam kullanımı	Olumlu Kullanım	Sanal iletişim, Ders takip	Ö2, Ö3, Ö9, Ö13,	4
		Bilgilendirme, Yeni bir şey öğrenme	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö14	5
	Olumsuz Kullanım	Kontrolsüz kullanım, Yasak Sitelere Girme	Ö1, Ö5, Ö6, Ö11,	4
		Dış dünyaya kapanık, Bağımlılık	Ö3, Ö6, Ö16, Ö17	4

Tablo 6’ya bakıldığında, öğrencilerin arkadaş çevresiyle sanal ortam kullanım bilgilerine ilişkin alt probleminde “Bilgilendirme, Yeni bir şey öğrenme”(f=4) olumlu kullanım teması bağlamında ön plana çıkarken; “Dış dünyaya kapanık, Bağımlılık” olumsuz kullanım teması

çerçevesinde ön plana çıktığı görülmüştür. Bulgulara ilişkin kendi ifadelerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

Öğrencilerin sanal ortamı aktif kullanmaları olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Bende öğrencilerle Sanal ortamda iletişim kurmaktayım. Doğru ve etkili kullanıldığında faydalı olan bu ortamlar yanlış ve fazla kullanıldığında zararlara sebep olmaktadır.(Ö2).

Öğrencilerin ve velilerimizin sınıfları dâhilinde oluşturmuş oldukları whatsapp gruplarında bulunuyorum gerekli açıklamaları zaman zaman bilgilendirmeleri bazı vakitlerde uyarılarımı bu gruplar aracılığı ile paylaşıyorum. Okul sosyal medya adreslerinde bilgilendirmeler paylaşıyor tapılan etkinliklerin görsellerini tüm velilerimize iletebiliyorum.(Ö4).

Öğrencilerin ders çalışma yöntemleri ile sosyal medya entegre edilerek ders çalışma verimli hale getirilebilir. ki onun için de yine sanal ortamlardan faydalanmak şarttır.(Ö7).

Gerekli uyarılarda bulunulur zaman sınırlaması getirilebilir şifre uygulamaları gerçekleştirilir aileler tarafından kontrol edilebilir(Ö9)

Öğrencilerin ailelerinde daha farkındalıklarını yükseltmelerini öneriyoruz(Ö14).

Etkileşim içinde olamadıklarını düşünüyorum sanal ortamda kendileri ve sanal âlem var onun dışında dış dünyaya kapanık aile ya da arkadaş çevresine ihtiyacı olmadan yaşayabiliyor(Ö16).

Çocukta ilgi alanları geliştirme resim yapma spor yapma doğa yürüyüşleri kitap okuma vb. Arkadaşlarıyla aktivite alanları i oluşturabilir.(Ö20).

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

6. Öğrencilerin sanal ortam kullanımını kontrol altına almak ve dengeli hale getirmek için neler yapılabilir? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 7’de verilmiştir

Tablo 7. Öğrencilerin sanal ortam kullanımını kontrol altına almak ve dengeli hale getirme hakkındaki bilgilere ilişkin tema, alt temalar ve kodların frekans dağılımı

Temalar	Alt Temalar	Kodlar	f
Sanal ortam kullanımını kontrol altına almak ve dengeli hale getirme	Kontrol altına almak	Zamanlayıcı kullanmaları,	Ö1, Ö3, Ö5, Ö15, 4
		Kitap okumak, Tiyatro veya sinemaya gitmek	Ö1, Ö2, Ö7, Ö11, Ö12,Ö20 6
	Dengeli hale getirmek	Süre Kotası	Ö1, Ö5, Ö6, Ö11, 4
		Anlaşmalı yöntemler	Ö3, Ö14, 4

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğrencilerin sanal ortam kullanımını kontrol altına almak ve dengeli hale getirme ile ilgili alt probleminde “*Kitap okumak, Tiyatro veya sinemaya gitmek*”(f=6) kontrol altına alınma teması bağlamında ön plana çıkarken; “*Süre Kotası*” dengeli hale getirme teması çerçevesinde ön plana çıktığı görülmüştür. Bulgulara ilişkin öğretmenlerin kendi ifadelerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

Görüşme yapılan öğretmenler sanal ortamlar için olumlu olarak “Fikir alışveriş” ifadesi ön plana çıkmaktadır. Katılımcılara göre sanal ortamın, eğitimin niteliğini ve verimliliğini artırmaktadır.

Evde, okulda doğru kullanım hakkında bilgilendirme yapılabilir. Öğrencilerin Sanal ortamları kontrollü kullanmaları zamanlayıcı kullanılarak kullanmaları sağlanabilir.(Ö5).

Bu konuda zaman kısıtlaması vs yöntemlerin anlamlı olduğunu düşünmüyorum. Bağımlılığı azaltmanın yolu çocuğu, öğrenciyi farklı ortamlarla buluşturmak onların farklı mekanları görmelerini sağlamak, algılarını farklı yönlere çevirmelerini sağlamak. Kütüphane görmeyen kitapçıya gitmeyen kimsenin kitap almak veya okumak konusunda çok da başarılı olamayacağını düşünüyorum. Müze gezmeyen bir çocuğun sanal müzede yeteri kadar zevk almadığını anlayabilmesinin mümkün olmayacağını düşünüyorum.(Ö7).

Süre kotası konulabilir olumsuz sayfalar kısıtlanabilir gezindiği sayfalar takip edebilirler.(Ö9).

Aile çok önemli aslında aile içerisinde teknolojik araçlar olmadan nitelikli zaman kullanımı ile ilgili çalışmalar yapılabilir... Aslında aile ile birlikte yapılabilecek çok fazla etkinlik var özellikle oyun oynamak çok iyi bir alternatif olabilir ya da sorumluluğu alınabilecek bir hayvan beslemek gibi.(Ö10).

Süre sınırı getirilir daha verimli işlerine yarar nasıl kullanılacağı hakkında bilgi verilir gerektiğinde şifreleme uygulanır.(Ö13).

Zor bir süreç olduğu için daha çok anlaşılmalı yöntemler olabilir 1 saat ders çalışırsan 15 dakika oynayabilirsin internette veyahut işte arkadaşına güzel zaman geçirir sen yarım saat oynayabilirsin tarzı (Ö14).

Gecmiste bu amaçla kitap okuma saatleri plandik ancak veli ilgisi az olduğundan çok fazla başarı sağlayamadık bunun yanında Karagoz ve Hacivat oyunu evde uygulamalarını sağladık kuklasi ve sahnesiyle beraber cogu veli katılmadi bu etkinliğe Herseden veliler iyi bir model olmalı.(Ö20).

Sonuç

Araştırma bulgularına göre “alan yazında yer alan birçok çalışmanın bulgularının paralel ilerlediği” (Özdemir & Çok, 2011; Ayas, 2012; Akbulut, 2013) görülmektedir. İncelenen çalışmalarda, istenmeyen birçok öğrenci davranışlarının olduğu görülmektedir. Çalışmada öğretmenlere “Sanal ortamların sizin için olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?” sorusu yöneltilmiş, öğretmenlerden konu hakkında bilgi alınmıştır. Öğretmenler sanal ortamın olumlu yönü olarak “fikir alışverişi” ifadesi ön plana çıkarmışlardır. Olumsuz ise “Bilişsel yorgunluk, kusursuz hayata özenme ve bağımlılık” alt temasını ön plana çıkardıkları görülmüştür. Ergenlerin interneti sohbet etmek, sürekli oyun oynamak ve vücut sağlığında bozulma gibi olumsuzlukları ön plana çıkarken; bilgiye ulaşmak, fikir alışverişinde bulunmak ve araştırma yapmak için olumlu yönlerini de vurguladıklarına ilişkin bulgular araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Sanal ortam; boş zamanlarını değerlendirmek gibi ergenlerin sosyalleşmelerini sağlamakla birlikte, toplumsal yaşamdan koparak bu ihtiyaçlarını sadece sanal ortamda karşılamalarına neden olabilir (Yeygel & Eğinli, 2009). Son yıllarda, internetin bilgiye ulaşmak için kullanma durumunun alışkanlık haline geldiği bilinmektedir (Steinberg, 2007). Ergenlerin bilgiye ulaşma açısından sanal ortamda zaman geçirmeleri onların bilgiye hızlı ulaşmaları açısından olumlu olabilmektedir. Fakat internette var olan bilgi kirliliği ve sorgulamadan bilgiye ulaşmalarının ergenler için olumsuz olduğu düşünülmektedir (Kuzu vd., 2008). Yine araştırmada ergenlerin sanal ortamda vakit geçirmeleri öğretmenler tarafından genel olarak olumlu olarak gördükleri değerlendirilmektedir. Çalışmada öğretmenlere “Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin nasıl ve neden başladığını düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş. Görüşmeye katılan öğretmenler genel olarak öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin merak ve çekicilik davranışlarından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmalarda ergenler daha çok, psikolojik ihtiyaçlar, oyun bağımlılığı ve merak duygusunda sanal ortamda zaman geçirdikleri görülmektedir (Özdemir & Çok, 2011). Bayır (2012) öğrencilerin sanal ortamı daha çok ders çalışma ve eğlence amacıyla kullandıkları görülmüştür. Çalışmada üçüncü soru olarak öğretmenlere “Öğrencilerin sanal ortamlara olan ilgilerinin ve kullanım sürelerinin artmasının gerçek yaşamlarına etkilerinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş. Görüşme neticesinde öğrencilerde sanal ortamın fiziksel ve bilişsel etkilere neden olduğunu ifade etmişlerdir. Literatürde bu bulguları destekler bulguların bulunduğu çalışmalar bulunmaktadır. Jung ve diğerleri (2014) ilk ve ortaokul öğrencilerinin sanal ortamın çeşitli psikopatolojik semptomların yanı sıra çeşitli hastalıklarla da ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Cicioğlu tarafından yapılan araştırmada (2014) meslek lisesi

öğrencilerinin sanal ortamın zorbalık davranışları ile ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada dördüncü soru olarak öğretmenlere “Öğrencilerin sanal ortamdan uzak durmaları ve kullanımlarını azaltmak için çabanız oldu mu?” sorusu yöneltilmiş. Öğretmenler, öğrencilerin sanal ortamdan uzak durmaları ve kullanımlarını azaltmak için kitap okumalarını ve spor yapmalarını sağlama gibi etkinlikleri ön plana çıkarmışlardır. Literatür incelendiğinde gelişim dönemleri içinde bulunan ergenler tarihsel zamandan etkilenmesinin kaçınılmaz olduğu bilinmektedir. Ergenlerin sanal ortamın daha çok oyun oynamak, müzik dinlemek ve yeni insanlarla tanışmak için kullandığı, sanal ortamın özellikle ergenler için eğlence ve iletişim aracı haline geldiği görülmektedir. Bununla birlikte kontrolsüz ve uzun süre sanal ortamda zaman geçirmeyi azaltmak için kontrollü etkinliklere özellikle spor vb. etkinliklere yöneltilmesi gerekmektedir (Koroğlu, 2013). Çalışmada beşinci soru olarak öğretmenlere “Öğrencilerin aile ve arkadaş çevresiyle sanal ortam kullanımı hakkında nasıl bir etkileşim içindedir?” sorusu yöneltilmiş. Öğretmenler aile ve arkadaş çevresiyle sanal ortam kullanımı bilgilendirme, yeni bir şey öğrenme şeklinde daha çok görüş bildirmişlerdir. Taştekin (2016) çalışmasında sanal ortamın bağımlılığı azaltmak için zaman kontrolünün olması gerektiği bulgularına ulaşmıştır. İlgili alan yazınla bulgularımızın örtüştüğü görülmektedir. Sonuç itibarıyla öğretmen görüşlerinden ve literatürden elde edilen bilgilere göre, sanal ortamın öğrencilere birden fazla etki bıraktığı görülmüştür. Çalışmanın sonuçları göz önüne alındığında uygulamacılara ve araştırmacılara sunulan öneriler şunlardır:

- Ergenlerde sanal ortam bağımlılığını ilgilendiren her kesimin işbirliğine ihtiyaç” duyulabilir.
- “Okullarda öğrenci velilerine yönelik sanal ortam bağımlılığı ile ilgili eğitim seminerleri düzenlemeli ve sebep olan faktörler konularında bilinçlendirilmesi” sağlanabilir.
- Çalışmaya benzer nicel yöntem üzerinden araştırmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve Ergenlerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 53-68.
- Ayas, T. (2012). Lise Öğrencilerini İnternet ve Bilgisayar Oyun Bağımlılık Düzeylerinin Utangaçlıkla İlişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 632-535.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci. Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bayır Z. (2012). *İnternet Folkloru: Netlore ve Netrografi*. Geleneksel Yayıncılık.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, K. Ş., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Cicioğlu, M. (2014). *Öğrencilerin problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yök Tez.
- Çelik, H., Başer Baykal, N. & Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-Journal of Qualitative Research in Education*, 8 (1), 379-406.
- Echeburúa, E., & De Corral, P. (2010). Adicción a las nuevas tecnologías ya las redes sociales en jóvenes: un nuevo reto. *Adicciones*, 22(2), 91-95.
- Ekşi, F., & Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 91-115.
- Jamshed, S. (2014). Qualitative research method-interviewing and observation. *Journal of basic and clinical pharmacy*, 5(4), 87.
- Jung, Y. E., Leventhal, B., Kim, Y. S., Park, T. W., Lee, S. H., Lee, ... Park, J. (2014). Cyberbullying, problematic internet use, and psychopathology symptoms among Korean youth. *Yonsei Medical Journal*, 55(3), 826-830.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Birliği, A. P. (2013). *DSM-5 tanı ölçütleri başvuru el kitabı*. (Çev. E Köroğlu). Hekimler Yayın Birliği, 158.
- Kuzu, A., Odabaşı, F., Erişti, S. D., Kabakçı, I. & Kurt, A. A. (2008). *İnternet Kullanımı ve Aile Araştırması*. T C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Özdemir, Y. & Çok, F. (2011). Ergenlikte Özerklik Gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 152-162.
- Patton. M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks. Sage Publications.
- Schoenfeld, A. H. (2010). *How we think: A theory of goal-oriented decision making and its educational applications*. Routledge.
- Steinberg, L. D. (2007). *Ergenlik*. İmge Kitabevi Yayınları.

- Taştekin, E. (2016). *Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygısı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiler* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yök Tez.
- Yavuz, O. (2018). Ergenlik Döneminde İnternet Bağımlılığının Okul Başarısı Üzerinde Etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1056-1080.
- Yeygel, S., & Eğinli, A. T. (2009). Çocukların Yeni Oyuncağı: İnternet (Çocukların İnternet Kullanımına İlişkin Bir Araştırma). *Marmara İletişim Dergisi*, 15, 159-184.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seckin.
- Young, K. S. (2004). İnternet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American behavioral scientist*, 48(4), 402-415.